

Ilca poslal, je bil najlepši v vsi razstavi; bil je namreč srednje črnat, gostoluskinast, svetlozelen, lepodišeč in lepotašč. Hmelj, hmelj! mislimo, je rastlina, ki naj bi se je kmetovavci, kjer je zemlja zato, poprijeli z največo pridnostjo. Ne bojo se kesali. To je eden tistih sadežev, ki naj bi ga namesti žita tam sadili, kjer žito ne nese dobička, pa je se ve, da svet pripraven za hmelj. Hmeljniki se sedaj tu in tam že množé in se bodo čedalje bolj množili, in revnega kmeta, če se hmeljarstva le s pravim pridom poprime, v boljši stan povzdignili. Pri vpeljavi hmeljeve reje morajo pa kmetovavci, če si hočejo dober kosček kruha pridobiti, na to gledati, da ga v take kraje zasade, ki so v zatišji pred hudimi vetrovi in na solncu, in kjer je zemlja ilovnata. Kraji, kjer so radi ostri vetrovi, niso za hmelj pripravi; zato naj kmet na to pazi, da ga na dober kraj posadi, mu dobro gnoji, skrbno obdeluje in sadike plevla trebi.

Kar se pa presne (letošnje) zelenjave tiče, ki se k vrtnarstvu šteje, smo videli v razstavi prav lep kifelčast krompir iz Schwarzenberg-ovega vrta in obilo druge mnogovrstne zelenjave iz grajščine Edvard Eltz-ovega v Andageru (dolnji Avstrii). Vnovič smo se prepričali, da ima ta krompir veliko in različnih imen, kakor na pr. „pommes de terre de quarant jours“ etc. pa je vendar vedno le eno pleme, namreč tako imenovan kifelčar, ki se le na gnojnikih (Mistbeeten) prav lep in debel izreja. — V razredu „Gorica“ smo prav lepe presne artičoke in zeleni grah v razstavi videli. — Gorko Primorsko bi tam, kjer je zemlja dobra, moglo veliko veliko storiti za povzdigo kmetijstva, da bi se odvrnila beraška palica, která marsikteremu žuga.

(Dalje prihodnjič.)

Obrtnijske stvari.

Priporočilo.

Naš domorodec g. Leopold Gecelj, podobar, zlatar in malar, stanujoč v Ljubljani, je izdelal za podružnico sv. Jakoba na Veliki loki (župnije Št. lorenške) dva stranska oltarja z zmalanima podobama sv. Mihela in sv. Pankracija, s primernimi kipi ob stranéh, s kantskimi tablami in novo léco; zraven je obnovil véliki oltar sv. Jakoba tako naglo, lično in okusno, da zasluži v ti reči zastran svoje umetnosti, zmerne cene in pravne svoje obnašbe vso hvalo. To hvalo mu priznavajo ne le svetni in duhovni gospodje, zlasti prečastiti gospod dekan trebanski, kateri so več potov ogledovali njegovo delo, in ga očitno pohvalili, ampak tudi vsa cerkvena srenja, in tukajšnji farani mu o tem pričajo. Zatoraj bodi omenjeni gosp. Gecelj vsem cerkvenim oskrbnikom in drugim, kateri tacih izdelkov potrebujejo, s tem prav živo priporočen.

Cerkveno predstojništvo v Št. Lorencu 30. julija 1866.

Šolske stvari.

Kakošen sad so nekdanje nemške ljudske šole na Kranjskem obrodile.

(Konec iz 20. lista.)

Ali res toliko Kranjcev med Nemce zahaja, da bi se bilo zato treba vsem v ljudskih šolah nemščine učiti? — Da se prepričamo, da ne zahaja toliko našega ljudstva med Nemce, kakor morda nekteri nevedneži mislijo, sem si izvolil v pregled visoko gorensko stran, která je nemški meji najbližja in kjer je toraj

občenje med Slovenci in Nemci najbolj pogosto. Koliko jih toraj iz te okrajine živi med Nemci ali med nje zahaja?

Pregled.

Iz Radolice	3	Iz Gorján	7
„ Mošenj	17	„ Bohinjske Bele .	6
„ Dobrave	1	„ Bistrice	13
„ Kroke	1	„ Srednje vasi . .	1
„ Ovšiš	6	„ Gorjuš	1
„ Kamnegorice neki	—	„ Koroške Bele . .	27
„ Begun	30	„ Dovjega	32
„ Breznice	25	„ Kranjske gore .	230
„ Grada	20	„ Rateč	100

Skupaj 520

Premisljki.

Ker ima ta okrajina okoli 28.000 ljudi toraj živita med Nemci ali zahajata med nje izmed sto ljudi komaj dva. Ako pa izvzamemo Kranjsko goro in Rateče, kjer je ljudstvo prav prav blizo meje, pa še ne eden izmed sto ljudi ne živi med Nemci. Ako je pa v najbližnji dotiki z Nemci taka, kako pač malo jih mora živeti med Nemci v tistih okrajinah, kjer nima ljudstvo z Nemci nič opraviti, kjer ne hodijo ljudje ne na Koroško drvarit in ne na Štajarsko tkat, ali pa po kupčiji, kakor Gorenci.

Skoraj bi si upal dve reči reči: Prvič, da komaj toliko Kranjcev med Nemci prebiva, kolikor ima kranjska zemlja „žnidarjev.“ Kaj bi pa rekli, ako bi bila dana zapoved, da se mora vsak možki „žnidarstva“ učiti, ker vsak kanton 50 ali 60 „žnidarjev“ potrebuje. Ali mar ni ravno tako, ako se 100 učencev v ljudski šoli uči nemščine, ktere bo morebiti le enemu ali pa k večjemu dvema potreba? — Drugo pa rečem, da je gotovo Kranjcev in Kranjic samo v Trstu več, kakor povsod med Nemci. Ali toraj ni ravno taka in še večja potreba, da bi se po naših ljudskih šolah tudi laški jezik učil, kterege vsi potrebujejo, kateri v Trstu živijo ali tje zahajajo? — Kaj pa da? — Dandanašnji bi bila prava ura, se v laščino in nemščino prav srčno zaljubiti, ker nas Lah in Nemec tako občutno ljubita, da nas je prvi že iz laškega spravil, drugi pa nas — naše nemškovanje spoštuje — z obema rokama na vrat na nos iz Nemčije tišči! — „Slepemu jedno oko dosta!“

Šolska sporočila.

5. Sporočilo ljubljanske više gimnazije.

Na čelu ima dva sestavka: prvemu nemškemu je naslov: „Ueber die sogenannte Einwanderung der Claudier, vom Professor Anton Heinrich“, — drugemu, slovenskemu pa: „Kako naj bi se učila zgodovina v naših srednjih šolah“, spisal profesor Melcer. Gosp. profesor Melcer pravi v svojem spisu, da se pogosto sliši tožba (in tudi on sam to deloma potrjuje), da so nekdanji gimnazisti v zgodovini bolje podučeni bili in da tudi v zemljepisnem znanstvu ne dosejajo tiste stopnje, ktero vlada po postavah zahteva. Ali take razprave kakor je gori omenjena „über die sogenannte Einwanderung der Claudier“ bodo pomagale temu, česar želi profesor Melcer, prepuščamo v razsodbo njemu samemu, ki odkritosrčno pravi, da tudi „Nos, nos, consules, desumus.“ Obrnemo se toraj brž do njegovega spisa, s katerim nam je zeló vstregel. Sestavek vés je dobro prevdaren in po večletnih skušnjah posnet. Z odkritosrčno besedo odkriva marsiktero napako v sedanjem načrtu, po katerem se na naših gimnazijah učita zemljepisje in povestnica, in sèm ter tje daje dobre svete. Zlasti smo gosp. profesorju hvaležni za to, kar piše zastran domače naše

zgodovine. Rade „Novice“ na drobno to povejo. „Naj dostavim — pravi — besedico zastran obravnave domače zgodovine. Pogosto slišimo prašati, kadaj in kje se uči v naših šolah zgodovina naše domačije, preljube kranjske dežele, ali se kaj uči, ali malo, ali morebiti celó nič? Po stari, od nekterih sicer le pičlo čislani osnovi, smo opravili domačo zgodovino v drugem razredu, ko je, kakor sem poprej omenil, na vrsto prišlo avstrijsko cesarstvo. Učitelji so delali, kar koli se je dalo v kakih uricah dovršiti; tudi bukvice smo imeli, če tudi ne izvrstne, vendar dobre in času pripravne, ki jih je spisal nepozabljivi rojak V. Vodnik. Kako se ta reč zdaj vede, ni mikavno omeniti. Priložnost v to zgodovinsko obravnavanje nam je dana dvakrat v drugem polletji četrtega in osmega razreda; al zadeve so sploh tako malo ugodne, da če resnično govorimo, se v tej reči le malo več ko nič ne stori. Vsaki lahko razume, kaka mrvica časa ostane za našo kronovino, kadar obdelujemo v drugem polletji četrtega in osmega razreda avstrijsko cesarstvo. Razun tega le tū in tam pri obravnavi splošne zgodovine pada kaka drobtinčica na domačo mizo. Pripravnih in sedanji osnovi primernih knjig nam manjka. Žalibog, da smo morebiti v tej zadevi zadnji med avstrijskimi narodi! To bo pač potrdil, kateri pazi, kako se domača zgodovina obdeluje v priliko na Štajarskem, Koroškem, Tiroljskem ali posebno na Českem in Oger-skem. — Vse jeremijade, ki jih pogosto slišimo, se bob v steno; iščimo raji, kako bi se to dalo vsaj nekaj popraviti. Moje misli o tej reči so te-le: Za ta predmet posebno odločeni učitelj naj ga uči eno uro na teden prostovoljno za poslušavce zgornjih razredov. Če prav poznamo naši domovini iskreno udane mladenče, mu jih nikoli manjkalo ne bo. Tistim pa, ki se pri javnem spraševanju izvrstni skažejo, naj bi se podelile zraven častnih spričeval srebrne svetinje, kakor je na priliko Wartingerjeva na Štajarskem za znanstvo grškega in zgodovine štajarske. Mislim, da se bodo tudi pri nas za-nje mecenati našli. Tako ravnanje bi znalo buditi navdušeno nagnjenje si prilastiti rodovitnega znanstva domačih reči. Zgodovina kranjske kronovine je pa v resnici del zgodovine slovenskega naroda, kateri trinajst stoletij v sedanjih prebivališčih stanuje; dežele, v kateri so naši očetje sloveli, naj se tedaj piše in uči narodna zgodovina že narodu na čast v narodnem slovenskem jeziku. Če morebiti v kratkem nimamo upati popolnoma pripravnih domačih zgodovinskih knjig, kakor so jih pisali Palacky za Česko, Muhar za Štajarsko, Herrman in Ankershofen za Koroško, bi se urno dodelala zbirka življenjepisov imenitnih in slovečih mož slovenskega naroda in podala našim mladenčem za berilo in vodilo domačega uka. Očetov naših imenitna dela nam dajejo obilno bogat predmet, štejemo tudi dosti izvrstnih rojakov rešiti to častno in koristno nalogo.“ — Te Melcerjeve misli zaradi učenja povestnice domače so gotovo tudi misli vsacega domoljuba. Mi pa še mislimo, da srebrnih svetinj ne bo treba, da bi se ž njimi navduševala mladež naša: odprite ji le vire domače zgodovine v domači besedi, in videli boste, kako bode drug družega presegal v znanosti tej. Ko pa očitno izrekamo svoje veselje nad tem sestavkom, si vendar ne moremo kaj, da ne bi gosp. profesorja, če tudi ni ud „Matice“, pa je vendar marljiv čitatelj slovenskih časnikov, poprašali: kako to, da ne vé nič od „zgodovine slovenskega naroda“, ki jo je pred kakimi 5 nedeljami izdala „Matica“ naša v slovenskem jeziku? Škoda, da ima to marogo čedni ta sestavek. — Iz šolskih naznanil pozvedamo, da je imela ta gimnazija 17 profesorjev pa 3 suplente; izvanrednih predmetov se je učilo 9; ustanov so vživali

učenci 7565 gold. 85½ kr., učnine pa so plačali 5131 gold. 35 kr.; — učencev je bilo konec leta v 13 razredih 615; med temi 549 Slovencev, 64 Nemcev, 1 Hrvat in 1 Lah. — V 8. razredu je bilo učencev 47, za skušnjo zrelosti (maturó) se jih je pa le 44 oglasilo, a dovršilo jih je le 38; trije so odstopili prostovoljno, trem pa se je odrekla zrelost. — Komu, ki ima to ogromno večino učencev slovenskega rodú pred očmi, se ne sili vprašanje: Ali se v tej učilnici pa tudi saj polovica šolskih predmetov uči slovenski? Število učeče se mladine slovenske pač očitno saj toliko zahteva. Toda kako da je, naši bralci že vedó. Tū te, sl. deželni zbor! še zmiraj čaka delo, da predebeli nemškutarski led prebiješ popolnoma, ki si ga tako krepko prebijati začel! — V naznanilu važnejših ukazov smo sicer našli ministerski ukaz 16. marca št. 2184, vsled kterega se ustanovi razred, v katerem se bodo učenci Neslovenci posebej učili slovenščine, a o ukazu od 22. marca, št. 1365, ki zahteva predloge, kako bi se slovenščini širja pot odprla v to učilnico, ni niti duha niti sluha. Ali ta, narodno ravnopravnost zadevajoči ukaz ni vreden, da bi se bil stavil med „wichtigere Verordnungen?“

6. Program novomeške više gimnazije.

Pričenja se to sporočilo z 18 strani dolgim in v gladki in čisti slovenščini pisanim sestavkom, ki obravnava „popotovanje našega Gospoda in Zveličarja ob času njegove triletne učitve“, kronologično zloženo po štirih evangelistih, in „popotovanje sv. apostelja Pavla.“ Spisal ga je katehet o. Ignaci Staudacher, in gotovo vstregel njim, komur je namenjeno sporočilo. — Imela je ta gimnazija 8 profesorjev in 6 suplentov — vsi so udje frančiškanskega reda; učencev je bilo konec leta 199, izmed kterih je bilo 193 Slovencev, 3 Hrvatje in 5 Nemcev. Evo čisto slovenske gimnazije! Učnine se je plačalo 812 gold. 70 kr.; stipendije znašajo 690 gld. 31½ kr.; skušnjo zrelosti (maturó) je vseh 13 učencev 8 razreda dovršilo, med njimi štirje izvrstno. — Med važnimi višimi ukazi nahajamo celi ukaz, ki določuje izraze, s kterimi se imajo v prihodnje zaznamovati napredki učencev, da neha kolobocija v sedanjih spričalih. — Iskali smo pa tudi minist. ukaza od 22. marca št. 1365 — a našli ga nismo. Misel nas obhaja, da nam ga ne bi bil zamolčal rodoljubni vodja novomeški, ako bi ga bila prejela ta gimnazija. Ako ga res ni prejela, je to pač prečudno, da se o stvari, ki tako živo zadeva vso našo deželo in njene svetinje, ne poprašajo vsi, kterim gré glas o nji. Ali mar le ljubljanska gimnazija, ki šteje skoro več ko polovico profesorjev, ki še slovenski ne umejo, vé, kaj je našim učilnicam in slovenskemu narodu na korist? — Nekteri so mislili, da se bode svet podrl, ako se slovenski priimki, zlasti pa krajina imena slovenski tiskajo v šolskih sporočilih; toda glejte! Novomesto in lepa dolenska stran še stoji, da-si tudi so v sporočilu novomeške gimnazije pravilno tiskani priimki vsi, in velik del tudi krajinah imen.

7. Program nižje gimnazije v Kranji.

Na čelu temu sporočilu stoji „Nekoliko nasvetov, kako se je treba učiti“, ki jih je spisal profesor Janko Pajk. V tem spisu mnogocenjeni gosp. profesor slovenski mladini daje zlate nasvete, kako naj bi se učila, da si okrepí teló, razbistri pamet in požlahni srce. To je v resnici trójica, na katero ima delati šolski nauk. Kdor je prebral ta sestavek, ta bode z nami iste misli, da je g. Pajku dobro znano, kakove sestavke naj pri našajo sporočila naših učilnic. Kar pa se tiče nekterih poslovenjenih tehničnih izrazov, ne moremo potrditi vseh, ki jih rabi častiti gospod profesor. Pred vsem opominjamo vnovič, kar smo opominjali že večkrat:

Ne bodimo presilni puristi, da nismo družim pa tudi sebi čez kaka leta nerazumljivi! Pravilo naj nam je vsega to, da v znanstvenih rečeh rabimo izraze, ki jih rabi tudi več drugih narodov. Tako na pr. obdržimo nerv (po latinski nervus), ki je tudi Rusom, Poljakom, Čehom v navadi. Čutnica bila bi res le „Empfindungsnerv“, in gibalnica „Bewegungsnerv“, živce pa je bolj „Lebensgeist“; psihologija naj ostane namesti „dušeslovje“, kajti kdor une besede ne razume, tudi te ne razume; ganglij naj ostane namesti „grče“; hrbtiščni živci za „Cerebrospinalnerven“ je pomanjkljivo, ker ne izrazuje „možgano — hrbt. živcev, „Intercostalnerven“ niso želodčni živci, so pa medreberni; kita je „Flechse ali Sehne“, „Muskel“ je vse drugo, in skoro da nam je muskel zavoljo razumljivosti bolj všeč kot mišica, miška; naj nam ostane tudi fantazija, ker „obrazotvornost“ je složena iz dveh besed, izmed katerih ima prva mnogo pomenov, druga nam ni prav gladka; tudi genij ali ženij utegne bolj biti namesti veleum. — Imela je ta gimnazija 4 profesorje, 2 prava učitelja in v štirih razredih konec leta 100 učencev in enaga, med katerimi je bil le eden Nemec, drugi so bili vsi Slovenci. Evo, po učencih zopet čisto slovenske gimnazije! — Učnine se je plačalo 655 gold. 20 kr.; štipendije so pa znašale 617 gold. 39 kr. — O pretresovanji ministerskega ukaza od 22. marca št. 2365 nič ne omenja sporočilo; ali ga tudi ta gimnazija ni dobila?

Na vseh treh kranjskih gimnazijah je bilo toraj letos 915 učencev, med temi 840 Slovencev, 70 Nemcev, 4 Hrvatje in 1 Lah. Če vprašam: po katerih učencih bi se imel ravnati učni jezik, odgovorila ti bode zdrava pamet: po ogromni večini: po 840 Slovencih. Oni, katerim je ravnopravnost kruh, ktere ga le slovenski narod uživati ne sme, pa pravijo, naj se ravna po 70 Nemcih (in javalno jih je pa še toliko). Čegavo je pravo, naj sodi svet. — Iz teh števil se pa tudi vidi, kakošno podlago so imeli oni, ki so o priliki, ko se je pretresoval ministerski ukaz od 22. marca, bili te misli: naj bi se ljubljanska gimnazija, ki ima 6 paralelnih razredov, razdelila v dve gimnaziji: eno slovensko in eno nemško. Tedaj za 70 — in še teh negotovih — nemških učencev naj se ustanovi posebna gimnazija med tem, ko dosedaj 840 učencev slovenskih nima ne enega razreda le s polovico predmetov v slovenskem jeziku! Kolika nemškutarska sebičnost!

Slovensko slovstvo.

* *Die nominale Flexion des Adjektivs im Alt- und Neuslovenischen. Von dr. Gregor Krek. Wien 1866.*

Ta razprava, ki obsega 6 pol in pol, je poseben stis iz 15. sporočila više deželne realke v Gradcu, pri kateri je g. dr. Krek profesor. Radostni pozdravljamo ta odlomek večje slovniške razprave, ktera bo po besedah pisateljevih kmalu sledila temu spisu. Marsiktero stvar je zdaj le na drobno načrtal ali je celó ne omenil, ki pride v velikem delu obširno v razpravo. Zato bomo kaj več o zanimivem tem delu takrat govorili, kadar pride popolno na svetlo; že zdaj pa moremo reči, da že prva ta slovniška razprava mladega gosp. profesorja kaže, da se tu učenost z veliko marljivostjo in živo ljubeznijo do maternega jezika častno strinja. Le tako naprej!

* *Klasja z domačega polja* 3. snopič je prišel na svetlo, in s tem so dovršene Prešernove poezije. Po „Krstu pri Savici“ so natisnjene še take pesmi in pesmice, ki jih nima zbirka, ki jo je Prešeren sam

izdal, pa se nahajajo v „Čbelici“, „Koledarčku“ in „Novicah“, ali še nikjer niso natisnjene; na koncu so pridjane še nektare pšice, ki jih je Prešeren razun v 2. snopiču imenovanih spustil še na Repiča, Slomška, Metelka in Novičarje. Doslednost je zahtevala, da sta gospoda izdatelja tudi v 2. in 3. snopiču s prenarodbami ravnala tako kakor v prvem.

Ozir po slovanskem svetu.

Etnografična (narodopisna) razstava v Moskvi na Ruskem.

(Dalje.)

Zato je sklenil odbor, da predstavi tako v izložbi kakor v stalnem muzeji vsako pleme kot karakteristično skupino ali grupo z vsemi posebnostmi domačega življenja. Kadar bo človek sploh razumel kako tako skupino, kadar bo pregledal pri vsakem plemenu lične črte, obleko, navade, gotovo poželi tudi seznaniti se z natanjimi posebnostmi, ki v skupini niso našle prostora, pa jo vendar dopolnujejo. Tako občinstvo ne bo samo povrhom poznalo obleko, obličja in navade, temveč si stori v mislih jasno in celotno podobo posamesnih plemen in prebivalcev kacega kraja.

Pa da bo pregled še vspešnejši, bodo se morale narodopisne skupine razvrstiti, kakor so po zemeljni krogli razvrščene in to počemši od severja proti jugu.

Ogledovaje vse prehode od severa proti jugu razvidi človek, kako so plemena po zemlji postavljena, kako se posamezni kraji zastran svojih prebivalcev razločujejo; tako se rodi v občinstvu mnogo novih vprašanj, ktera le samostojno preiskovanje rešiti more. Ali zlajševalo bo te preiskave razlaganje, ktero se bo vsikakor imelo o izložbi, in potem etnografični zemljokazi (zemljovid), ki bodo razkladali položaj posameznih plemen.

Tako se nadja odbor doseči prvi namen, to je, izbuditi in razširiti v občinstvu željo, da se seznani z etnografijo in antropologijo (človekoznanstvom).

Ni treba mnogo govoriti o drugem namenu, to je, da bo ta muzej sredstvo resnemu znanstvu. To se more doseči le z množino izložkov, sistematično, in s posebno pozornostjo zbranih, da se izberó samo znanstvu primerni predmeti.

Označivši splošno osnovo te izložbe in muzeja ter cilj in konec, čemu da sta namenjena, ne bomo se spuščali v to, da bi na tanko črtali, kako se ima odborova misel oživotvoriti. Povedali bomo samo, kakošne in čegave pomoči je odboru treba. Izložba kakor muzej bosta razdeljena v dva dela: v etnografični in antropologični; potem bomo razumeli obedvoje.

I. Etnografični del.

1. Obleka. Neobhodno treba je, da se zbere in ohrani tipična narodna obleka raznih plemen in krajev, ker se od dne do dne bolj gubi, in vendar ravno ona v raznih ruskih krajinah poglobitno razliko dela.

Ne prejde deset let, pa ne bo sledú tej po pravici krasni obleki, ki jo videva popotnik, ki prehaja Rusijo in pregleduje njeno življenje.

Nima vsaka krajina tako marljivega preiskovalca, kakor je bil na priliko Pavlov, ki je nekoliko let svojega življenja obrnil na to, da je zvesto načrtal obleke in navade voroneške in tambovske gubernije.

Meščani so se z večino že odpovedali narodni obleki. Namesti stare, karakteristične oprave, kateri že skoraj niti v podobah ni sledú, vrnila se je tuja kapa, klobuk in krinolina.

S težavo bo nabiral prihodnji etnograf snovo za zgodovino ruske obleke, ter nas bo po pravici karal, da smo to sila zanimivo stran zanemarili. Ne bomo se